

ges kyrka går ett tack för vad han inom den gjort för det svenska gudstjänstlivets helgd och högtid; må något av en gudstjänsts högtidsro och heliga toner omgiva den

vördade gamles levnadsafton, det önska alla de många, som genom honom fått hjälp att förstå och leva med i vår gudstjänsts glädje och högtidlighet. *Gustaf Lizell.*

Evangelisk tysk kyrkomusik i nutiden¹.

Till *våra dagars mästare* i den tyska kyrkomusiken vilja vi ej räkna blott de ännu levande, utan även de ibland oss ännu alltjämt verkande, i första hand de skapande andarna från 1800-talet. Bland dessa intar, ej blott till tiden, utan ock till rang och anseende Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809—1847) den första platsen. Är ock hans betydelse för återuppväckandet av J. S. Bach större än betydelsen av hans egen alstring, så räckas dock hans psalmer och motetter ännu med rätta åt församlingen. Hans oratorier (»Paulus» och »Elias») höra visserligen icke dit, huru mycket de än hava banat väg för förståelsen av Bachs och Händels verk — under inflytelse från bådadera hava de ju ock kommit tillstånd. Deras kompositör uppenbarar allestädes en fin och ädel ande och därjämte en beundransvärd konstant lätthet vid handhavandet av den valda formen. I dag är det ingen konst att fastställa, vad han och hela hans tidsålder saknade: det är, kort sagt, förtrogenheten med det gåtfulla, det outgrundliga, det demoniska i världen och i livet. Detta förnimma vi tyskar i denna tid instinktivt. Vad hans tid kunde förstå, det gav Mendelssohn, och det grundade hans lycka. Dock skall ej heller i våra

dagar hans rena, ädla sinne och hans sant fromma sång förgätas.

Till dels redan före Mendelssohns död hade krafter uppväckts till den kyrkliga tonkonstens tjänst såväl i norr som i söder, men framför allt även i Mellantyskland. I norr Ed. Grell (1800—1886), skapare av en 16-stämmig mäsas och flera sångsaker för kyrkligt bruk, och Friedrich Kiel (1821—1885), kompositören till »Christus», båda högtskattade lärare och pedagoger. Moritz Hauptmann (1792—1868), likaledes teoretiker av betydelse, skänkte oss motetter, psalmer, andliga manskörer. Även Ed. Wilsing (1809—1893) var nordtysk; hans *De profundis* liksom hans »Jesus Kristus» blevo med orätt snart förglömda eller alls icke hörda. Ludwig Meinardus (1827—1896) skapade bl. a. oratoriet »Luther i Worms», balladkonungen Karl Löwe (1796—1869) »Det nya förbundets försoningsoffer» och »Joh. Huss», Karl Rheinthal (1822—1896) motetter och kantater, Georg Schumann (f. 1866) andliga körverk. I söder förvärvade sig såsom tonmästare och lärare på detta område Johan Georg Herzog (1822—1909) och Im. Faisst (1823—1894), den förre i Erlangen, den senare i Stuttgart, ett icke ringa anseende. Likaså H. M. Schletterer (1824—1893) i München, Ph. Wolfrum (1854—1919) i Heidelberg,

¹ Då åtskilligt av vad Geheimrat Smend i sitt föredrag vid kyrkosångsmötet framförde, redan tidigare kommit till uttryck i denna Tidskrift genom kyrkoherde Allards artikelserie i årg. 1925 och docent Allwohns i årg. 1926, meddelas här endast ett utdrag av Geheimrat Smends föredrag.

kompositör till ett julmysterium, Felix Woysch (f. 1854), skapare till ett passionsoratorium. I mellersta Tyskland uppstodo sådana män som Karl Piutti (1846—1902) och långt före honom J. Chr. H. Rinck (1700—1846), en lång tid härskare i organistvärlden, även som förfärdigare av körsättningar (Lov, pris och ära!) skattad, ja överskattad.

De flesta av de nämnda hava haft sin tid, och deras ärliga försök att utbygga det nedärvda eller att i en ny tids former på ett verksamt sätt återupprepa det ofta sagda, skall också härefter finna tacksamma dyrkare. Det vore orätt att inför deras alstring helt enkelt tala om »den protestantiska kyrkomusikens nedgång». Men liksom de alla hava varit medvetna om, att de levde på det nedärvda, så skola deras namn (väl icke i den lärda världen men) i kyrkan och i församlingen förr eller senare vara förgätna. Om dem som nu skola nämnas, kan detsamma icke förmodas i samma mån.

Genom sin stora mässa gjorde sig Albert Becker (1834—1899) fördelaktigt känd. Såsom ledare av Berliner Domchor utövade han en omfattande kompositorisk verksamhet; han skapade bland annat en reformationskantat, klangrika och uttrycksfulla psalmer och en »Adventsliturgi», som fann och förtjänar den vidaste spridning. Övertygande, djup fromhet förbinder sig i dessa verk med ett något vekt och känsligt tonspråk, som är »kyrkofolket» sympatiskt, ett tonspråk, som dock även förfogar över en kraftfullt festlig accent. Beckers svärson, Georg Rafael (1863—1904), var hans begåvade efterföljare.

Av helt motsatt sinnesart var den store Johannes Brahms (1833—1897), som, ehuru egentligen icke kyrkokomponist, ja enligt sin egen,

något kapriciösa bekännelse, var en »hedning», dock hör med i detta sammanhang. Icke såsom författare till det tyska requiem eller till sina »Ernste Gesänge», men väl som skapare av körverken »Nun lasst uns den Leib begraben», »Lass dich nur nichts nicht dauren», »O, Heiland, reiss' die Himmel auf», »Es ist das Heil uns kommen her», »Fest- und Gedenksprüche» och koralförspel för orgel. Hans vän Herzogenberg anmärker till dessa mästarens skapelser, att han genom dem har löst uppgiften att visa framtidens kyrkokompositörer, med vilken inträngande andakt och vilket djup i uppfattningen de bibliska och kyrkliga sångtexterna vilja bliva uppfattade och tolkade. Att komma till korta inför dessa elementära krav måste hädanefter gälla såsom tecken på bristande lämplighet inför så höga ting.

Ledd av en sådan ande, har Heinrich von Herzogenberg (1843—1900) ända in mot slutet av sitt på sorgerika liv uppburit sin kallelse till den evangeliska församlingens tjänst. Ehuru i sig själv katolik skänkte han åt henne sina stora och små kyrkokompositioner, av vilka här framför allt må nämnas de för de akademiska gudstjänsterna i Strassburg skrivna »Liturgiska sångerna», hans kantater »Gott ist gegenwärtig», »Kristi födelse», hans »Passion» i två delar. Det kom konstnären väl till pass, att Friedrich Spitta med mästarehand sammanställde texterna till dessa verk. Hindrande för deras ingång till den stora offentligheten blev den utbredda fördomen, att Herzogenberg icke var något annat än en på naiv sydtyska översatt Brahms. Om f. n. allaredan denna åsikt försvagats, så skall ett kommande släkte byta den i det hjärtligaste mottagande.

Även Max Reger (1873—1916) var katolik. Men det förhärskande inflytandet från Bach och ett av den djupaste kärlek fött försjunkande i den evangeliska koralen hava fört honom till att gengälda mottagna välgärningar med grandiosa orgelverk, koralkantater (Vom Himmel hoch), psalmer (framför allt den etthundrade), andliga sånger och flerstämmiga koraltbearbetningar av mångahanda slag. För församlingarna äro i synnerhet de under åren 1900—1905 i »Monatschrift für Gottesdienst und kirchliche Kunst» offentliggjorda omkring 26 tre- till sex-stämmiga koralsättningarna av oförgängligt värde. Stå ock många avvisande och avvaktande gent emot många av Regers senare och sista verk, finna ock många i dessa skapelser uttryck för en stegrad nervositet och problematik, fränsäger man ock mästaren gåvan av en arkitektonik med stora linjer, så skall det dock alltid finnas evangeliska församlingar, vilka skola beredas sann uppbyggelse och högtid av än ett, än ett annat ur mästarens verkstad.

Man må ej finna det förvånande, om här omedelbart efter geniet, vars betydelsefullaste gärning dock ej är att söka på den evangeliska kyrkomusikens mark, en anspråkslös, men betydande och produktiv talang får komma till tals, vilken icke alltid bör tilldelas lotten att vara glömd: Friedrich Mergner (1818—1891) en bayersk präst, som vågade sig på att förse Paul Gerhardts dikter, till dels mera än en gång, med nya melodier. Vi hava därjämte av honom femtio andliga sånger för fyrstämmig kör. Mergners stil är så utsökt och ovanlig, melodi och rytm så egenartad och betydande, att de tongivande kyrkliga kretsarnas obekantskap med honom alltjämt måste smärta oss och komma oss att

skämmas, medan vi å andra sidan hava gjort den erfarenheten, att det är nog att en enda gång hava mött honom, för att åhöraren skall fångas av denne originelle tonkonstnär.

Slutligen nämna vi Arnold Mendelssohn (f. 1855), mästaren från Darmstadt, vilken bland de nu levande kyrkomusikerna av evangelisk bekännelse utan fråga försvarar den första platsen. Sedan han redan 1881 genom en »Abendkantate» hade väckt uppseende vid Rhen, försvann hans stjärna för den stora världens blickar. Var för många hans namn hinder nog att träda honom nära, så blev i all synnerhet hans motvilja för varje slag av självgjord propaganda orsaken till att han länge förblev misskänd. Och därtill kom även en kompositionsstil, som (åtminstone i de större verken) icke hade att uppvisa något lockande eller insmickrande. Mendelssohn har varit sysselsatt på många av tonkonstens områden, hans hjärta tillhör dock den heliga musiken, för vilken han under den sista tiden även gått in med en levande föreläsnings- och en betydande författareverksamhet. Vår kyrka har att tacka den mannens allvar och outtröttlighet för en god del av den evangeliska kyrkomusikens uppsving under den förflutna liksom i den närvarande tiden. Och vad han har skapat av koralkantater (»Aus tiefer Not», »Auf meinen lieben Gott»), av passions- och påskmusik, av mindre och större sånger och motetter, av enkla kyrkomelodier, av koraltarafraser, av omfångsrika verk av tidshistorisk prägel (»Zagen und Zuversicht»), till sist i de fyrtio festmotetterna för kyrkoåret, tillägnade Thomanerna, allt detta ställer fram en alstring, som fann sitt offentliga erkännande i den teologiska och filosofiska doktorsvärdigheten honoris causa, lik-

som Mendelssohns namn i denna dag nämnes och hyllas av de kunniga, även utom kyrkan, med vördnad och beundran.

Mendelssohn har även på sin ålderdom bildat skola. Män sådana som Reinhard Oppel (f. 1878) och Erwin Zillinger äro sedan länge bundna vid honom, Paul Hindemith, Kurt Thomas (f. 1904) och Günther Raphael (f. 1903) äro hans lärjungar.

Günther Raphael och Kurt Thomas skriva i å capella-stil. Den förre är barnbarn till Albert Becker och son till den redan nämnde, tidigt bortgångne kyrkokompositören Georg Raphael. En betydande, ännu något outvecklad talang, som hitintills icke har fullföljt något större verk på det kyrkomusikaliska området. Annorlunda med Kurt Thomas, skaparen av en 8-stämmig mässa, som slog igenom fullständigt vid musikfesten i Kiel 1925, den 137 psalmen och Markuspassionen. Detta sista verk ansluter sig i formen till äldre mästare, framför allt

till Leonhard Lechner († 1604). Hela Markustexten är behandlad för kör, soli förekomma ej, ej heller några utombibliska tillsatser — utom en fritt skapad kortare koral-sats vid början och en vid slutet. Även detta verk har anträtt en vandring, ja ett segertåg, genom våra större musikstäder. Av Arnold Mendelssohns lärjungar, men framför allt av den nu 23-åriga Kurt Thomas, må ännu stora ting kunna förväntas. Man berömmar alltjämt hos denne »känslans djup, tematiskens kraft, originaliteten i utgestaltningen, den självständiga stilen, det heliga allvaret och den obönhörliga strängheten mot sig själv.»

Med Kurt Thomas delade nyligen Gerhard v. Keussler (f. 1874) den preussiska regeringens Beethovenspris. Denne är egentligen icke kyrkokomponist, men har skapat stora verk av religiöst innehåll, såsom »Jesus av Nasaret», vilka vittna om en originell och betydande konstnärlig personlighet av kärv läggning. *Julius Smend.*

Norges Organistforenings 7:de landsmöte og generalforsamling

blev avholdt på Waisenhusets skole i Trondhjem den 17:de og 18:de august 1927 under ledelse av formannen, hr. *Wilhelm Huus-Hansen* (Trefoldighetskirken i Oslo).

Förste dag avholdtes generalforsamling, hvor årberetning og regnskap blev oplest og godkjent. Til formann gjenvalgte hr. *Huus-Hansen*. Som medlemmer av landsstyret valgtes hr. *J. Grimeland* (Fetsund), hr. *Kolbjörn Koppang* (Johanneskirken, Oslo) og hr. *Per Steenberg* (Markuskirken, Oslo), for sistnevntes vedkommende gjenvalg. Gjenstående styremedlem er hr. *Arild Sandvold* (Fagerborg kirke, Oslo).

Torsdag 18:de august fortsattes møtet med behandling av aktuelle spørsmål vedrørende kirkemusikken. Ved møtets be-

gyndelse rettet hr. *Huus-Hansen* en velkomsthilsen til formannen for Stockholms kyrkomusikerforening, musikkdirektøren hr. *David Åhlén*, som elskverdig hadde efterkommet anmodningen om å holde foredrag ved møtet. Hr. *Åhlén* takket for innbydelsen til møtet, idet han uttrykte de beste ønsker om et fortsatt godt samarbeide mellom Norges og Sveriges organister. — Derefter gikk man over til behandling av de på programmet opførte forhandlingsemner.

1. Den nye koralbok.

Samtalen om denne blev innledet av *Per Steenberg*. Han påpekte, at de forandringer, som er foretatt i de fra *Lindemans* koralbok overtatte melodier, også